

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 463/1-ХП/17 04.04.2013. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 04.04.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ОКУПИРАНОМ БЕОГРАДУ (1941-1944), докторанда Дејана Зеца.

За ментора је одређена проф. др Дубравка Стојановић.

<u>Доставити:</u> 1х Универзитету у Београду 1х Стручном сараднику за докторске дисертације 1х Шефу Одсека за правне послове 1х Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/2306	
(број захтева)	
4.04.2013.	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Свакодневни живот у окупираном Београду (1941-1944)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА историја
ОБЛАСТ

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Дејан (Ненад) Зеџ

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо Филозофски у Београду
образовање:

Година 2009. дипломирања:

Назив мастер рада кандидата:

Фудбал у окупираној Србији (1941-1944)

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена: Филозофски

Година одбране мастер рада: 2010.

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 4.04.2013. одржаној

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Дејана Зеца

Име и презиме ментора: Дубравка Стојановић

Звање: Ванредни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. *Калдрма и асфалт. Европеизација и урбанизација Београда 1890-1914*, Београд 2008.
2. *Уље на води. Огледи из историје садашњости Србије*, Београд 2010.
3. Orte der Veränderung und Orte der Erinnerung. Die Strassen Belgrads 1885-1914, in: *Snittstelen. Gesellschaft, nation, Konflikt und Erinnerung in Sudosteuropa, Festschrift für Holm Sundhaussen zum 65. Geburtstag*, Sudosteuropaische Arbeiten, 133, ed. U. Brunnbauer, A. Helmedach, S. Trobst, München 2007, pp. 65-81.
4. „Hudenlauf: Politische Kultur als Modernisierungshindernis in Serbiens“, u: *Sudosteuropa. Zeitschrift für Politik und Gesellschaft* 56, Regensburg 2009, s. 390-402.
5. „Unfinished capital – unfinished state: how the modernization of Belgrade was prevented, 1890-1914“, in: *Nationalities Papers. The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Routledge, Oxon, 1, 2013, s. 15-35.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, ANCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, ANCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

Дејан ЗЕЦ,

Институт за новију историју Србије

ПРЕДЛОГ ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ОКУПИРАНОМ БЕОГРАДУ (1941-1944)

1) ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Југословенска и српска историографија су у периоду од окончања Другог светског рата 1945. године па све до данас у великој мери биле усмерене ка истраживању овог веома важног историјског периода. Фокус истраживача на проучавању тема из Другог светског рата је био природан, посебно ако се узму у обзир чињенице да су сам рат и све оно што се у рату дешавало усмеравали развој југословенског друштва у послератном периоду. Рат и револуција, победа Народноослободилачке војске Југославије предвођене Комунистичком партијом Југославије над окупаторским војним формацијама и њиховим помагачима, успостављање комунистичке власти и њено прихватање од стране већине грађана Југославије су довели до драматичног преуређења југословенске државе у послератним годинама, преуређења које је представљало велики дисконтинуитет са предратном Краљевином Југославијом и које је политичке, привредне и друштвене односе у држави постављало на једну потпуно другачију раван.

У складу са значајем који је Други светски рат имао за рађање социјалистичке Југославије, настале су стотине па и хиљаде радова, монографија, студија, чланака и зборника приређене историјске грађе. Ти радови су обрађивали најразличитије могуће теме из рата и револуције: Дипломатске односе Краљевине Југославије са светским силама у периоду непосредно пред напад сила Осовине на Југославију; Војни пуч од 27. марта 1941. године и формирање Владе генерала Симовића; Унутрашње прилике у Југославији пре почетка рата; Априлски рат и војни и политички слом Југославије; Успостављање окупаторског система власти и подела Југославије; Устанак југословенских народа 1941. године и стварање џепова слободне територије; Офанзива окупаторских јединица на слободну територију;

Репресија према цивилном становништву Југославије, посебно према Јеврејима и Ромима; Формирање квислиншких парадржавних творевина попут Независне државе Хрватске и прогон Срба у НДХ; Формирање и деловање квислиншких органа власти на територији Србије, Савета комесара Милана Аћимовића и Владе народног спаса Милана Недића, Српске државне страже и Српског добровољачког корпуса; Формирање и деловање четничких војних формација, односно Југословенске војске у Отаџбини и њени односи са немачким и италијанским окупатором итд.

Највећи и најзначајнији корпус историографске продукције везане за Други светски рат на територији Југославије се односи на Комунистичку партију Југославије и Народноослободилачку борбу, односно устанак народа Југославије и његову борбу против окупатора и његових помагача. Овај сегмент историје Другог светског рата, који би најбоље могао да се окарактерише као војна и политичка историја, обрађен је веома детаљно и темељно. Све веће и мање војне операције у земљи, свака дивизија, бригада или јединица Народноослободилачке војске, свака одлука Комунистичке партије Југославије су истражени до танчина и представљени научној и широј јавности. Упркос чињеници да је у социјалистичкој Југославији историографија била под директним и индиректним утицајем владајуће идеологије и партије и да би истраживач данас тога требао да буде свестан и да у складу са тим сазнањем критички приступа анализи историографске продукције из периода социјализма, сам квалитет продукције се може сматрати задовољавајућим, посебно дела која су и данас од капиталне вредности за српску историографију, попут дела Бранка Петрановића *Историја Југославије: 1918-1988, I-III*, Београд 1988, *Србија у Другом светском рату: 1939-1945*, Београд 1992. и *Револуција и контрареволуција у Југославији (1941-1945)*, Београд 1983, Велимира Терзића *Слом Краљевине Југославије: узроци и последице пораза, I-II*, Београд 1982-84, затим дела Мухарема Креса, Бранислава Божовића и других. Може се уочити да у историографским делима из социјалистичког периода која третирају теме из Другог светског рата аутори идеализују партизански покрет, Народноослободилачку војску или Комунистичку партију Југославије, као и да многе догађаје тумаче по идеолошком кључу а не уштрб историјских извора и

чињеница изнетих у њима. Посебно су осетљива питања колаборације и улоге Југословенске војске у Отаџбини у рату, питања која су у историографији актуелизована после распада Југославије 1991. године. Са друге стране, историографску продукцију која је настала у периоду после распада Југославије неретко карактерише некритички идеолошки ревизионизам, који уместо да поставља нова питања и покушава да пронађе нов угао гледања на поједине историјске проблеме, углавном нуди апологију и идеолошку острашћеност. Иако су многа од ових дела контроверзна по методологији, коришћеним изворима и закључцима, треба их адекватно проучити и установити шта заправо таква дела доносе српској историографији.

Упркос великим напорима учињеним на истраживању Другог светског рата на територији Југославије и бројним историографским делима која су настала као резултат тих истраживања, постоје теме и области које и до данас нису довољно истражене. Многе од тих тема просто нису дошле на ред, а многе од њих су отворене тек пошто се социјалистичка Југославија распала. Значајни и значајни радови из области историје привреде, културе и образовања су настали у последње време и они наговештавају да поново постоји велико интересовање истраживача за историју Другог светског рата на територији Југославије и интересовање за проучавање друштвене историје Југославије у рату.

Један изузетно значајан сегмент друштвене историје у ратном периоду готово да уопште није био обрађиван. То је историја свакодневног живота под окупацијом. У различитим историографским делима која се баве другим аспектима рата и окупације могу се пронаћи одређене цртице и подаци који нам могу ближе дочарати како је та окупација заиста изгледала али систематских покушаја дефинисања једне овакве истраживачке теме и концентрисан рад на истој су за сада ретки. Свега је пар историографских дела која се у тоталу баве свакодневним животом у Србији у периоду немачке окупације. Најзначајнија од њих су књига Косте Николића *Страх и нада у Србији 1941-1944. године: свакодневни живот под окупацијом*, Београд 2002, којом аутор заправо отвара ову тему у научној јавности и позива истраживаче да се истом више баве и уводна студија Наташе Милићевић у приређеном дневнику Драгутина Ј. Ранковића *Свакодневни живот под окупацијом*

1941-1944: искуство једног Београђанина, у којем ауторка даје одличан али нажалост по истраживаче, недовољно широк преглед неких аспеката живота у окупираном Београду. Истраживачи нестрпљиво ишчекују објављивање докторске тезе Наташе Милићевић о судбини српског грађанства у периоду рата и окупације која ће несумњиво представљати огроман допринос научном проучавању свакодневног живота у том периоду.

Докторска дисертација *Свакодневни живот у окупираном Београду (1941-1944)* има управо за циљ да се посвети истраживању ове слабо истражене области у српској историографији. Свакодневни живот грађана Београда у периоду од априла 1941. године до октобра 1944. године, њихови проблеми, њихове стрепње, њихове наде, њихова борба да преживе, да се угреју, да се излече, да не клону духом, да се информишу, да се забаве, да се образују, да остану нормални, представљају корпус тема које имају изузетан значај за наше разумевање рата и окупације као и свега онога што је дошло после 1945 године. Искуство живота под окупацијом се утиснуло се дубоко у колективно и лично сећање оних који су окупацију преживели, и у великој мери утицало на стварање новог погледа на свет и значајно доприносило изградњи тог света у годинама после ослобођења.

2) ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Пошто је предмет истраживања до сада фрагментарно обрађиван у југословенској и српској историографији, један од циљева овог рада је да једном месту сакупи и укаже на сву релевантну литературу која се макар и делимично бави проблемима свакодневног живота у окупираном Београду у периоду Другог светског рата, да ју критички анализира и укаже на њене вредности али и недостатке. У обзир ће бити узета сва литература, и из периода социјалистичке Југославије, и она настала у емиграцији, и студиозно и детаљно анализирана. Такође је један од циљева да се мапира и вреднује сва релевантна историјска грађа, архивска, мемоарска и објављена, која би даље служила истраживачима за проучавање феномена окупације.

Основни циљ истраживања је да се анализом адекватних историјских извора и консултовањем релевантне историографске литературе, утврде и објасне у целини и у својој сложеној међусобној повезаности феномени који су били

карактеристични за свакодневни живот просечног Београђанина у периоду од априла 1941. године до октобра 1944. године. Посебно је значајно утврђивање околности у којима се тај свакодневни живот одвијао: Оружани напад и бомбардовање у априлу 1941. године; Рушење и оштећивање великог броја стамбених и инфраструктурних објеката; Велико страдање цивилног становништва града у бомбардовању; Депопулација услед погибија, смрти од болести и глади, одвођења заробљених припадника Југословенске војске у ратно заробљеништво и одвођења на присилни рад; Уништење београдске Јеврејске и Ромске заједнице; Административне и социјалне потешкоће услед распарчавања Краљевине Југославије и драстичне редукције државног чиновничког апарата; Привредни колапс услед рата, девастације и ангажовања привредних ресурса за немачке ратне потребе; Устанак у Србији и репресије према становницима Београда као одмазда за устанак; Губитак политичких и личних права и слобода; Потешкоће у снабдевању Београда прехранбеним намирницама услед промена граница, одсецања Београда од своје аграрне залеђине у широј области Земуна и јужног Баната и реквизиција за потребе немачке војске; Потешкоће у снабдевању водом, електричном енергијом, у организовању јавног саобраћаја; Социјални проблеми настали приливом великог броја избеглица са територије Независне државе Хрватске; Потешкоће настале ограничавањем слободе кретања; Ограничавање и надзор грађана у уживању у слободном времену, културним добрима, позоришним представама, биоскопским пројекцијама; Цензура штампе и ограничавање извора информисања; Идеологизација свих аспеката јавног живота и др.

Други значајан циљ истраживања је да се, колико је год то могуће, представи дух једног времена, односно да се открије начин на који су Београђани разишљали о времену у којем живе, о свему ономе што је довело до тога да Београд буде уништен и окупиран а његови житељи угњетавани, о томе какве су њихове наде и очекивања у вези са окончањем рата и у вези са тим како ће њихов град и њихова држава изгледати после рата. Објективно ће бити јако тешко о овоме дати један јединствен закључак, посено због тога што је на ставове сваког поједница утицало и његово сопствено политичко уверење, образовни и материјални статус, али и то колико је сам био погођен окупацијом и репресалијама.

Посебно треба поменути да је један од главних циљева контекстуализација добијених сазнања, односно њихово смештање у општи контекст изучавања живота у окупираном граду у Европи у Другом светском рату. У том циљу ће се добијена сазнања поредити са подацима доступним из стране литературе о животу у другим градовима окупиране Европе (Атина, Солун, Праг, Париз, Варшава, Амстердам, Кијев и др.) али ће се поредити и са информацијама о животу у градовима у Југославији, и онима који су били под окупацијом (Ваљево, Чачак, Ужице, Крагујевац, Ниш, Шабац и др.) али и онима који су се налазили у саставу новоформираних квислиншких парадржава (Загреб, Сарајево и др.). Такође, рад ће се делимично бавити и компарацијом искуства живота под окупацијом у Првом и у Другом светском рату, обзиром је је ретка околност у историји да је један град у тако кратком временском периоду, може се рећи у периоду једне генерације, преживео две окупационе управе.

3) ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

На основу досадашњих истраживања, прегледаних извора и прочитане стручне литературе, наметнуле су се следеће тезе као основа за даље истраживање и писање рада:

- Почетак Другог светског рата у свету је утицао на свакодневни живот грађана Београда, пре свега у доменима организације привреде, која је била веома погођена избијањем рата јер је Краљевина Југославија била у највећој мери привредно везана како за Немачку тако и за земље Савезнице, затим у домену снабдевања прехранбеним производима и у психолошком домену, јер је ратно стање у Европи у великој мери допринело стању несигурности и неизвесности грађана Београда у погледу скоре будућности.
- Агресија сила Осовине на Југославију, Априлски рат и бомбардовање Београда су изазвали огромна разарања у граду, где је више хиљада стамбених, привредних, културних и осталих објеката било или уништено, онеспособљено за употребу или оштећено. Страдање Београђана је било велико, више хиљада људи, и војника и цивила је било убијено или рањено, док су хиљаде привремено или трајно напустиле град због осећаја несигурности и уточиште потражиле на селу. Градска инфраструктура је

била девастирана, што је у великој мери отежавало живот Београђана у наредном периоду.

- Демографске промене и структура становништва Београда се драстично променила у периоду рата и окупације: хиљаде људи су погинули у бомбардовањима и у одмаздама окупатора, такође су хиљаде људи побегли из града на село где су били макар сигурнији по питању набавке прехранбених намирница, велик број мушкараца војних обвезника војске Краљевине Југославије је био заробљен у Априлском рату и одведен у заробљеништво у Немачку, јако велик број људи је у Београду током окупације преминуо од глади, болести или исцрпљености. Такође, скоро у потпуности је истребљена београдска заједница Јевреја. Са друге стране, у Београду је у периоду окупације уточиште пронашао велик број избеглица, поготово из Независне државе Хрватске и подручја које су окупирали Мађарска и Бугарска.
- Београд је у периоду окупације био одсечен од своје природне пољопривредне базе, од Срема и Баната, док је истовремено велик део прехранбених намирница ишао за немачке ратне потребе, што је довело до великих несташница прехранбених производа у Београду, девалвације новца, процвата црне берзе и преласка на робну размену. Недостатак основних животних намирница и немогућност власти да организују одговарајуће снабдевање и правичну расподелу је довео до велике корупције, што је додатно урушавало њихов углед у народу. Обзиром да је снабдевање града прехранбеним намирницама суштински пало на села у околини Београда, поједини сељаци су се окористили таквом ситуацијом и стекли велико материјално богатство, што је доводило до појачавања антагонизма између села и града.
- Драматичан пад у квалитету живота у Београду за време окупације, узрокован недостатком хране, лекова, лошом здравственом заштитом, онеспособљеним комуналним структурама, девастираном привредом и сл. је довео до драматичног пораста морталитета код грађана Београда. Просечни

животни век је драстично скраћен а опште здравствено стање грађана се веома погоршало у овом периоду.

- Културни живот у Београду се у периоду окупације одигравао у драстично смањеном обиму и под стриктном контролом немачких окупационих власти и њихових идеолошких следбеника. Штампана је претворена у огласну таблу окупаторске управе, књижевна дела, позоришне и биоскопске представе су цензурисане и дириговане, школски систем је модификован како би припремио српски народ за прихватање његове улоге у „новој Европи“. Културни живот у периоду окупације карактеришу окретање ка тривијалним темама, лакој забави и разоноди, као и оним садржајима који се повољно односе према Немачкој, немачком народу, немачкој култури и националсоцијалистичкој и фашистичкој идеологији.
- Упркос тешком животу под окупационим режимом, јаке су тенденције да се нормалан живот настави, макар привидно. Током целе окупације се и даље одржавају све оне манифестације које чине срж европског грађанског живота. Иако под јаким надзором и покушајем идеолошког утицаја, одржавају се концерти, представе, књижевне вечери, изложбе, разна предавања, верске церемоније, игранке, спортске приредбе итд. Људи се међусобно посећују и друже, упркос тешкоћама које су произлажиле из опште немаштине, несигурности и полицијског ухођења.
- Једна од основних карактеристика живота у окупираном Београду је била општа несигурност, лична, правна и имовинска. Велик број Београђана је током окупације страдао у одмаздама због губитака које су немачке снаге имале у борбама са устаницима. Такође, немачке службе сигурности и домаћа полиција су пратиле, ислеђивале, затварале, мучиле и убијале велик број људи, често без икаквог основа, односно само на основу анонимних дојава потказивача како се ради о комунистима, националистима, Јеврејима, масонима, црноберзијанцима и слично. Такође, велик број Београђана је лишен личне имовине због потреба немачких окупационих власти и њихових помагача или одведен на принудни рад на друга места у Србији или у Немачку. Правни систем није функционисао, сви кривични предмети

су решавани од стране полиције или немачких власти, док су имовинско-правни спорови сведени на минимум.

4) МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

У раду ће бити примењена методолошка начела историографског истраживања, што подразумева, пре свега, критику и укрштање извора сакупљених у архивским истраживањима, као и рад са свим осталим врстама историјских извора. Методолошке специфичности истраживања проблема друштвене историје и историје свакодневног живота изискују и имплементацију методолошких и теоријских постулата других друштвених наука, као и употреба атипичних извора. Поред стандардне методолошке поставке у истраживању карактеристичне за историјску науку, користиће се и специфични методолошки приступи који су везани за процес проучавања друштвене историје, историје свакодневног живота, компаративне историје, усмене историје, микроисторије и осталих новијих грана историјске науке, као и методолошки приступи које користе друге друштвене науке. Основне историјске изворе за ову тему чине необјављени и публиковани архивски историјски извори, материјали проистекли из рада низа институција града Београда (Управа града Београда, Специјална полиција, општински, окружни и срески судови, разне друге установе просвете, културе, привреде, сталешка и професионална удружења, удружења грађана и друге), који се у највећој мери чувају у разним фондовима Архива града Београда, материјали проистекли из рада једног броја министарстава владе Милана Недића, политички текстови и брошуре, штампа и периодика. Поред тих историјских извора, у истраживање ће бити укључена и дневнички записи и мемоаристика, као и литерарни и публицистички осврти на период окупације 1941–1944. Изворна база биће проширена и употребом до сада мало коришћених звучних и видео записа из окупиране Србије, фотографија из јавних и приватних збирки, плаката и слично.

За потребе писања рада извршена су истраживања у неколико најзначајнијих архивских установа у Србији. Највише су коришћени документи из Архива Југославије (фонд Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, збирке Димитрија Љотића и Станислава Кракова), Историјског

архива Београда (фондови БдС /Befehlschaber der Sicherheitspolizei und Sicherheitdienst/ – Командант полиције безбедности и службе безбедности, Управа града Београда, Општина града Београда, Окружни суд за округ Београдски, Окружни суд за град Београд, Срески суд за град Београд, Трговачки суд у Београду, Јавна берза рада, Радничка комора, Апотекарска комора, Лекарска комора у Београду, итд.), Архива Србије (фондови Министарства просвете и вера, Министарства народне привреде, Председништва министарског савета, Министарства пољопривреде и исхране, Министарства грађевина, Министарства пошта, телеграфа и телефона, Министарства рада, социјалног старања и народног здравља, Комесаријата за цене и наднице, Централне за гвожђе и метале, Централне за исхрану, Универзитета у Београду, Општа државна болница, итд.) и Војног архива (фондови Недићева архива и Немачка архива). Осим у поменутим архивским установама истраживања су вршена и у Архиву САНУ (историјска збирка), Историјском архиву Ниша (фонд Вара), Рукописном одељењу Библиотеке Матице српске, Архиву Светог архијерејског синода СПЦ и др.

Историјски извори који се чувају у наведеним архивима од највећег су значаја за истраживање свакодневног живота у Београду под немачком окупацијом. Документа из фонда Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача који се налази у Архиву Југославије била су од велике користи за разумевање политике владе Милана Недића, као и за дефинисање личне улоге и одговорности челника државних органа ове владе у њеном креирању. Обимна грађа из Војног архива указала нам је на природу колаборације и помогла у истраживању односа између окупатора и његових сарадника у Србији. Најзначајнији корпус грађе потребан за систематско и темељно истраживање свакодневног живота у окупираном Београду се налази у Архиву Србије и у Историјском архиву Београда. У Архиву Србије се чувају документи који су настали током рада различитих министарстава, агенција, централа и других органа владе Милана Недића који су најдиректније утицали на живот обичних људи својим административним одлукама. Посебно треба истаћи фондове различитих културних, просветних, судских и других институција које су деловале током окупације и у чијим се фондовима налазе драгоцене подаци о овом времену. У Историјском архиву

Београда се чувају документи који су настали током рада градских органа управе, судова, различитих привредних друштава и грађанских удружења. Грађа из ова два архива представља костур целокупног истраживања. У Историјском архиву Ниша, у фонду Вара, налази се неколико делимично сачуваних оригиналних пропагандних брошура и памфлета анти-комунистичког и анти-семитског садржаја који су настали и циркулисали за време окупације. Ови пропагандно-идеолошки материјали представљају изузетну реткост и није их могуће пронаћи у Београду.

Значајну изворну основу за овај рад свакако чине штампа и периодика. Истраживање штампе окупационог периода омогућило нам је праћење догађања на територији града Београда и стицање увида у проблеме са којима су се Београђани суочавали на дневном нивоу. Штампу која је излазила у периоду окупације треба проучавати веома пажљиво обзиром да је она била контролисана од стране окупационих власти и колаборациониста и да она у највећој мери има пропагандни карактер. Оне информације које су могле наудити окупатору најчешће биле цензурисане. Упркос тим ограничењима, у рубрикама које се баве практичним питањима живота у граду можемо пронаћи обиље аутентичних и корисних података. Са друге стране, пропагандна делатност штампе је изузетно значајна како би схватили атмосферу у којој се у том периоду и у тим околностима живело. Најзначајнији листови који су излазили у окупираном Београду су биле дневне новине *Ново време* и *Понедељак* и пропагандни недељници *Српски народ*, *Наша борба* и *Обнова*.

Драгоцену изворну основу за истраживање свакодневице под окупацијом представљају дневници и мемоари из ратног периода, од којих су многи тек недавно објављени. За стицање увида у свакодневницу окупираног Београда и дубље разумевање тзв. историје приватног живота становника окупиране Србије изузетно су били корисни дневник Драгутина Ј. Ранковића (критички прирађен и објављен заслугом мр Наташе Милићевић и Душана Никодијевића), мемоари новинара и драмског писца Милана Ђоковића (*Онај стари Београд*, Београд 2009.), мемоари архитекте и историчара уметности Александра Дерока, академика Дејана Медаковића као и дневничке белешке Милана Јовановића Стоимировића (похрањене у Рукописном одељењу Библиотеке Матице српске). Дубље

разумевање културних токова у окупираном Београду омогућио нам је ратни дневник драмског писца Аритона Михаиловића (приређен и објављен заслугом др Бојана Ђорђевића), у коме су културни и уметнички садржаји однели превагу у односу на уобичајне белешке из окупације о несташници хране, функционисању црне берзе, слушању илегалних радио – станица и сл.

За потребе истраживања ове теме консултована је и обимна научна литература. Значајна сазнања о ширем контексту функционисања владе Милана Недића и историји окупиране Србије 1941-1944. године добијена су из богате историографске продукције српске и југословенске историографије. Полазну основу свакако чини значајна ситеза Бранка Петрановића *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, која је до данас остала вероватно најсеобухватније историографско дело посвећено Другом светском рату на простору Србије. Веома су драгоцене била и дела Бранислава Божовића, који је својим радовима *Специјална полиција у Београду: 1941-1944* и *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944* поставио изванредан темељ за проучавање историје окупиране српске престонице, Слободана Керкеза *Друштво Србије у Другом светском рату 1941-1945*, Драгана Алексића *Привреда Србије у Другом светском рату*, Бојана Ђорђевића *Српска култура под окупацијом* и Љубинке Шкодрић *Министарство просвете и вера у Србији 1941-1944 – Судбина институције под окупацијом*, која су омогућила целовито сагледавање неких од кључних историјских проблема везаних за предмет истраживања. Осим наведених, коришћени су и бројни радови Милана Ристовића, посебно радови који се односе на немачке планове у односу на југоисток Европе, Бојана Димитријевића, Наташе Милићевић, Јоза Томашевића, Ранке Гашић, Предрага Марковића, Милана Борковића, Младена Стефановића, Оливере Милосављевић, Мухарема Креса и других српских и југословенских историчара. За бољи увид у шири контекст Другог светског рата коришћена је монографија *Тотални рат* Винта и Калвокаресија. За истраживање културне политике владе Милана Недића (али и културе у окупираној Србији 1941-1944 уопште) од великог су значаја биле монографије Бора Мајданца *Позориште у окупираној Србији* и Бојана Ђорђевића *Српска култура под окупацијом*. Драгоценим за проучавање показала су се истраживања и проф. др Слободана

Керкеза, који се бавио изучавањем друштвене и културне историје Србије у Другом светском рату, а поготово делови његових истраживања који се односе на рад Универзитета и поједине сегменте културне политике.

Важно је поменути и литературу која је помогла да се истраживању да јаснији оквир, као у историографском смислу, тако и у методолошком. Значајна дела представљају монографија Дубравке Стојановић *Калдрма и асфалт: урбанизација и европеизација Београда*, која је дала прави пример како треба у тоталитету приступити процесу истраживања историје једне урбане средине и која је на прави начин приказала све сложене односе и међузависности у процесу развоја Београда и тротомна монографија Љубодрага Димића *Културна политика Краљевине Југославије* која представља неисцпну ризницу података о најразличитијим сферама друштвеног деловања на територији Југославије у предратном периоду. Што се тиче проблема интердисциплинарности и потребе проширивања методолошких оквира у процесу истраживања, консултован је широк спектар теоретских дела која се баве проблематиком методологије друштвене историје, историје свакодневице, микроисторије и усмене историје као и бројне социолошке, антрополошке, етнографске и друге студије. Такође, за потребе компарације живота у окупираном Београду и другим окупираним градовима Европе, консултована су бројна релевантна дела савремене европске и светске историографије наведена у списку литературе.

5) ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА

Значај истраживања теме свакодневног живота у Београду под немачком окупацијом је пре свега у томе што до овог рада није постојало свеобухватно, интердисциплинарно истраживање ове теме, већ су поједини подаци, цртице и фрагменти били расути у стручној литератури. Ово истраживање ће на једном месту, на методолошки утемељен начин, служећи се најразноврснијом домаћом и страном стручном литературом и обиљем података из објављених и архивских извора, штампе и мемоара, сакупити импозантан корпус релевантних историјских података, утврдити њихову узрочно-последичну повезаност и понудити њихова валидна и научно утемељена тумачења. Изучавањем периода окупације може се доћи до ширег корпуса сазнања из области друштвене историје српског народа у

20. веку и може се направити веза са низом сазнања и открића до којих су дошле друге друштвене науке: социологија, психологија, политикологија, економија, етнологија, антропологија, криминологија итд. Овај рад ће представљати значајан допринос не само изучавању друштвене историје и историје свакодневног живота, већ ће бити од великог значаја за сва будућа проучавања социјалне динамике у Србији 20. века, посебно у већим урбаним срединама, затим за политиколошка истраживања послератне Југославије, обзиром да су искуства и доживљаји људи који су рат преживели обликовали процес изградње социјалистичке Југославије, њеног друштвеног уређења и институција итд. Осим што ће на једном месту, прегледно и концептуализовано, нудити обиље података другим истраживачима, овај рад ће отворити и многе друге историографске теме. Посебно треба истаћи могућности за даље проучавање историје грађанске класе и радништва, затим за проучавање историје градских управних, судских, политичких, информативних, културних, просветних, спортских и других институција. У тоталитету гледано, период рата и немачке окупације у периоду између 1941. и 1944. године је представљао један од најтежих периода у животу Београђана у 20. веку и стога ова тема заслужује да јој истраживачи посвете адекватну пажњу.

6) КОМПОЗИЦИЈА СТУДИЈЕ

Први део рада чинио би *Предговор* у којем би били образложени предмет истраживања и методолошки приступ и направљен осврт на досадашња историографска достигнућа везана за тему рада. Такође, у *Предговору* ће бити указано на најзначајније изворе коришћене у истраживању и изложена структура рада.

Други део рада, *Увод*, биће посвећен опису политичког, друштвеног и економског развоја Београда до почетка рата 1941. године, са посебним освртом на развој у периоду када је Београд био престоница Краљевине Југославије. Општи преглед стања у Београду у предратном периоду је битан за саму тему рада јер је потрбно утврдити референтне тачке са којима би се могло поредити стање у Београду за време окупације.

Трећи део рада, *Београд на почетку рата*, има за циљ да детаљно представи опште стање у граду Београду на самом почетку ратних операција у априлу 1941.

године, да утврди до којих су све промена у функционисању града довели рат и окупација и да прати покушаје нормализације стања у првих пар месеци после бомбардовања. Фокус ће бити на последицама ратног разарања, на успостављању нове управе, утврђивању нових граница и импликацијама које су ови догађаји имали на градску управну структуру и становништво и њихово нормално функционисање. Посебна пажња ће бити посвећена ликвидацији београдске јеврејске популице, пољедица овог чина и реакцијама грађана Београда.

Четврти део рада, *Комуналне службе, привреда и снабдевање*, ће се бавити комуналним аспектима живота у порушеном и окупираном Београду, пре свега процесом санирања ратне штете, решавања питања смештаја људи који су изгубили имовину у бомбардовању, функционисања градских служби, потешкоћама у организацији саобраћаја и могућности слободног кретања, организациојом привредних и услужних делатности, проблемима у снабдевању града свим потрепштинама као и бујањем корупције, шверца и црне берзе. Посебан део ће бити посвећен организацији Управе града Београда и њеним надлежностима.

Пети део рада, *Јавни живот*, има за циљ да прати онај део свакодневног живота Београђана под окупацијом који се одвија у јавној сфери и у интеракцији са другим људима и за који би се могло рећи да представља истинско заједничко искуство. Јавни живот града се одвија на улици, у угоститељским објектима, позориштима, биоскопима, у школама, на стадионима итд. У оквиру овог поглавља од изузетног је значаја тема која се бави могућношћу информисања грађана, како путем званичних медија и немачке пропаганде, тако и путем илегалних радио програма који су се емитовали из Москве и Лондона.

Шести део рада, који носи назив *Приватни живот*, биће фокусиран на личне доживљаје рата и окупације као и свега онога што је из тога произлазило. Иако лични доживљаји и судбине у турбулентним временима добијају карактеристике универзалности, где се недаће и невоље могу посматрати као правило и опште место, у овом поглављу је фокус на приватном, на ономе што се дешава у дому, у породици, па чак и у људском уму и у људској души. Два су битна сегмента овог поглавља, онај који се бави борбом појединца да преживи рат

и окупацију и онај који се бави перцепцијом појединца о ономе што му се дешава, његовим размишљањима, страховима, надама и пројекцијама нормалног живота.

Последње, седмо поглавље нуди завршна и сумарна разматрања везана за предмет истраживања, прави поређење између Београда и других градова који су се нашли у сличној ситуацији, упоређује искуство окупације у Првом и Другом светском рату, нуди тумачења појединих закључака из самог рада и евентуално указује на правце неких будућих разматрања и истраживања ове тематике.

7) СТРУКТУРА РАДА

ПРЕДГОВОР

УВОД: БЕОГРАД У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 20. ВЕКА: РАЗВОЈ ГРАДА И УРБАНОГ ЖИВОТА ДО 1941. ГОДИНЕ

- Београд као престоница Југославије
- Ширење територије града и раст броја становника
- Привреда Београда и његово пољопривредно залеђе
- Успон грађанства и радништва: стварање културних образаца метрополе
- Наговештај рата: промене у животу Београђана између 1939. и 1941. године

БЕОГРАД НА ПОЧЕТКУ РАТА

- Бомбардовање, Априлски рат и улазак немачких трупа у град
- Успостављање окупационе управе
- Ратна разарања и страдање становништва града
- Антијеврејске мере окупационе управе
- Граница на Сави и Дунаву

КОМУНАЛНЕ СЛУЖБЕ, ПРИВРЕДА И СНАБДЕВАЊЕ

- Стамбени проблем
- Снабдевање струјом, водом и прехранбеним намирницама
- Црна берза и шверц
- Саобраћај и ограничење слободе кретања
- Привреда Београда у условима окупације

- Домаћи органи управе

ЈАВНИ ЖИВОТ

- Информисање: штампа, радио и пропаганда
- Културни живот: позоришта, биоскопи, музеји и остале установе културе
- Образовање
- Верски живот престонице
- Кафане, ресторани и јавна окупљања
- Спорт у окупираном Београду

ПРИВАТНИ ЖИВОТ

- Глад и немаштина
- Лична и правна несигурност
- Болест, лечење и смрт
- Живот у страху од репресије
- Размишљања о слободи

ЗАКЉУЧАК

РЕЗИМЕ (SUMMARY)

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

8) СПИСАК КОРИШЋЕНИХ ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ

АРХИВСКИ ИЗВОРИ:

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. фонд: Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
2. збирка Димитрија Љотића
3. збирка Станислава Кракова

АРХИВ СРБИЈЕ

1. фонд: БИА
2. фонд: Министарство народне привреде 1941-1944
3. фонд: Министарство пољопривреде и исхране 1941-1944
4. фонд: Министарство просвете и вера 1941-1944

5. фонд: Председништво Министарског савета – Београд 1941-1944
6. фонд: Универзитет у Београду

ВОЈНИ АРХИВ

1. фонд: Недићева архива
2. фонд: Немачка архива

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ БЕОГРАДА

1. фонд: БдС
2. фонд: Управа града Београда (УГБ)
3. фонд: Општина града Београда
4. фонд: Окружни суд за округ Београдски
5. фонд: Окружни суд за град Београд
6. фонд: Срески суд за град Београд I
7. фонд: Трговачки суд у Београду
8. фонд: Јавна берза рада
9. фонд: Радничка комора
10. фонд: Апотекарска комора
11. фонд: Лекарска комора у Београду

АРХИВ САНУ

1. фонд: Историјска збирка

РУКОПИСНО ОДЕЉЕЊЕ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ, Нови Сад

1. Дневник Милана Јовановића Стоимировића 1941-1945 у рукопису

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ НИШ

1. фонд: Varia

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ:

1. *Априлски рат I*, Зборник докумената, Београд 1967
2. *Априлски рат II*, Зборник докумената, Београд 1982
3. Збирка наредаба и упутстава 1, Београд 1941.

4. *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату народа Југославије*
5. *Југославија 1918-1988*, Зборник докумената (приредили проф. др Бранко Петрановић и др Момчило Зечевић), Београд 1988
6. Љотић В. Димитрије, *Сабрана дела*, 1-12 (приредио др Драган Суботић), Београд 2001
7. Недић Милан, *Моја реч Србима: говори Милана Ђ. Недића одржани у 1941-1944. години*, Београд 1944.
8. Ристовић Милан, Стојановић Дубравка, Јовановић Мирослав, Перишић Мирослав, Милорадовић Горан, Бранковић Бранка, Веселиновић Јованка, *Живети у Београду VI*, Београд 2008.
9. Vojinović Aleksandar, *NDH u Beogradu*, Zagreb 1995.
10. Micković Evica, Radojčić Milena (pr.), *Logor Banjica: logoraši: knjige zatočenika koncentracionog logora Beograd-Banjica (1941-1944) I-II*, Beograd 2009.
11. Seckendorf Martin (ed.), *Europa unterm Hakenkreuz : die Okkupationspolitik des deutschen Faschismus (1938-1945): achtbändige Dokumentenedition; Die Okkupationspolitik des deutschen Faschismus in Jugoslawien, Griechenland, Albanien, Italien und Ungarn (1941-1945)*, Berlin – Heidelberg 1992.

МЕМОАРСКИ ИЗВОРИ:

1. Бабовић Григорије, *Летопис Шапца 1933-1944*, Београд – Шабац 2010.
2. Велмар-Јанковић Владимир, *Огледи о књижевности и националном духу - Играчи на жици*, Београд 2006.
3. Дероко Александар, *А ондак је летијо јероплан над Београдом*, Београд 1983.
4. Дероко Александар, *Мангуцуци око Калимегдана*, Београд 1987.
5. Ђоковић Милан, *Онај стари Београд*, Београд 2009.
6. Ђорђевић Мирослав, *Ожиљци и опомене*, 1-3, Београд 2001.
7. Жујовић Младен, *Ратни дневник 2 – Југославија у II светском рату (јун 1942-април 1944)*, Врњачка Бања 2004.
8. Јовановић – Стоимировић Милан, *Дневник 1936-1941*, Нови Сад 2000.
9. Јовановић Драгољуб, *Људи, људи..., Београд 2005.*

10. Костић Бошко, *За историју наших дана – одломци из записа за време окупације*, Лил 1949.
11. Медаковић Дејан, *Ефемерис = Ephemeris: хроника једне породице 2*, Београд 1995.
12. Михаиловић Аритон, *Успомене из окупације 1941-1945*, Београд 2004.
13. Нојбахер Херман, *Специјални задатак Балкан*, Београд 2004.
14. Ранковић Ј. Драгутин, *Свакодневни живот под окупацијом – искуство једног Београђанина 1941-1944*, приредили Милићевић Наташа и Никодијевић Душан, Београд 2011.
15. Ribnikar Jara, *Život i priča I-II*, Beograd 1988.
16. Stojadinović Milan, *Ni rat ni pakt: Jugoslavija između dva rata*, Rijeka 1970.

ШТАМПА:

1. Бодљикаво прасе
2. Donauzeitung
3. Наша борба
4. Ново време
5. Обнова
6. Понедељак
7. Просветни гласник
8. Signal
9. Службене новине
10. Спорт
11. Српски народ

ЧЛАНЦИ:

1. Алексић Драган, „Франц Нојхаузен и привредна политика нацистичке Немачке у Србији“, *Токови историје* 1-2/2008, Београд 2008.
2. Алексић Драган, „Подела Краљевине Југославије 1941. у светлу међународног права“, *Зборник радова Срби и Југославија*, Београд 2007.

3. Antolović Mihael, „Nacizam u kritičkim viđenjima savremenika“, *Istorija 20. veka*, 2/2009, Beograd 2009.
4. Barić Nikica, „Politika Nezavisne države Hrvatske prema Srbiji“, *Istorija 20. veka*, 1/2011, Beograd 2011.
5. Bondžić Dragomir, „Propagandna slika "nove Srbije" u listu "Novo vreme" tokom leta 1941“, *Istorija 20. veka*, br. 1, Beograd 2011.
6. Борковић Милан, „Завод за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци“, *Историјски гласник*, 1/1966, Beograd 1966.
7. Brborić Ivan, „Ministarski savet Milana Nedića: decembar 1941 – novembar 1942.“, *Istorija 20. veka*, 3/2010, Beograd 2010.
8. Бугарчић Милић, „Београд уочи рата 1941. године по забелешкама једног студента“, *Годишњак града Београда*, књ. III, Beograd 1956.
9. Чолак-Антић Тијана, „Књижевно-уметнички салони у Београду 1830-1940“, *Годишњак за друштвену историју*, 1/1994, Beograd 1994.
10. Cvetković Srđan, „Ko su 105 (104) streljanih? Prilog istraživanju „divljeg чишћења“ u Beogradu 1944.“, *Istorija 20. veka*, 1/2006, Beograd 2006.
11. Cvetković Srđan, „Okupacija u šest slika: ispovest Dragomira-Dragog Stojadinovića - neobjavljen intervju dat Borislavu Pekiću, London, avgust, 1974“, *Istorija 20. veka*, br. 2, Beograd 2007.
12. Цветковић Срђан, „Један списак лица суђених од Суда части 1945. године“, *Токови историје*, 1-2/2007, Beograd 2007.
13. Цветковић Владимир, „Свакодневница француске породице Плејуст у Србији и Југославији (1934-1949)“, *Токови историје*, бр. 1/2, Beograd 2007, стр. 20-42.
14. Д. А., „Таоци у логору на Бањици новембра 1941.“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Beograd 1959.
15. Димић Љубодраг, „Село и град у Краљевини Југославији“, *Југословенска држава: 1918-1998: зборник радова са научног скупа* (уредник Ђорђе Пиљевић), Beograd – Подгорица 1999, стр. 291-303.
16. Dimitrijević Bojan, „General SS i policije August Majsner i srpski sistem bezbednosti 1942-1943“, *Istorija 20. veka*, br. 3, Beograd 2010.

17. Ђорђевић Бојан, „Српска аутобиографска књижевност“, *Књижевност и језик*, 2/4, Београд 1998, стр. 133-136.
18. Дрљевић Саво, „Ослобођење Београда октобра 1944. године“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.
19. Ђука Наташа, „Антисемитизам и критика антисемитизма у београдским брошурама 1933-1945“, *Годишњак за друштвену историју*, 1/1994, Београд 1994.
20. Ђурђевић Чедомир, „27. март 1941. године“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.
21. Ђурић Велјко, „Ко су били немачки војноуправни команданти Србије 1941-1944. године“, *Војноисторијски гласник*, 3/1996, Београд 1996.
22. Гашић Ранка, „Anglofilske organizacije u Beogradu između dva svetska rata“, *Istorija 20. veka*, 1/2007, Београд 2007.
23. Гашић Ранка, „Jugoslovensko-nemačko društvo u Beogradu 1931-1941“, *Istorija 20. veka*, 1/1998, Београд 1998.
24. Гашић Ранка, „Beogradska politička i vojna elita u svetlu nemačkih i britanskih izvora pred Drugi svetski rat“, *Istorija 20. veka*, 1/2006, Београд 2006.
25. Гашић Ранка, „Nemački kulturni uticaj u Beogradu tridesetih godina 20. veka“, *Istorija 20. veka*, 1/2003, Београд 2003.
26. Гашић Ранка, „Problemi teritorijalnog širenja Beograda između dva svetska rata“, *Istorija 20. veka*, 3/2010, Београд 2010.
27. Гашић Ранка, „Srpska kultura između dva svetska rata“, *Istorija 20. veka*, 2/2008, Београд 2008.
28. Гашић Ранка, „The Old Belgrade Fairground – Judenlager Semlin. A Place of Intentional Oblivion?“, *Istorija 20. veka*, 2/2011, Београд 2011.
29. Гашић Ранка, „Српски масони између два светска рата као друштвена група“, *Годишњак за друштвену историју*, бр. 1/3 (1998), Београд 1998.
30. Гашић Ранка, „Туберкулоза на подручју Београда и мере за њено сузбијање између два светска рата“, *Зборник радова са XV научног скупа Историја медицине, фармације и народне медицине, одржаног 24-25. маја 2006. године у Зајечару* (ур. Момчило Павловић), Београд – Зајечар 2007, стр. 49-57.

31. Глишић Венцеслав, „Злочини нациста и квислинга у Београду 1941-1944.“, *Годишњак града Београда*, књ. XVI, Београд 1969.
32. Ивановић Лазар, „Терор над Јеврејима у окупираном Београду 1941-1942.“, *Годишњак града Београда*, књ. XIII, Београд 1966.
33. Јовановић Надежда, „Однос окупатора и квислинга према масонерији у Србији 1941-1942“, *Годишњак града Београда*, књ. XVIII, Београд 1971.
34. Јовановић Загорка, „Тајна партиска штампарија у окупираном Београду“, *Годишњак града Београда*, књ. III, Београд 1956.
35. Керкез Слободан, „Идеолошке основе аграрне политике у окупираној Србији и село под окупацијом 1941-1945“, *Баштина*, бр. 31, Приштина 2011, стр. 217-232.
36. Керкез Слободан, „Политика немачко-квислиншких снага према сељаштву у окупираној Србији“, *Баштина*, св. 30, Лепосавић 2011.
37. Керкез Слободан, „Политика немачко-квислиншких снага према сељаштву у окупираној Србији“, *Баштина*, бр. 30, Приштина 2011, стр. 81-103.
38. Керкез Слободан, „Просветно-културни систем у Србији од 1941-1944“, *Пеичаник*, год. 3, бр. 3, Ниш 2005, стр. 37-48.
39. Керкез Слободан, „Школе и наставни програм у Србији од 1941-1944“, *Пеичаник*, год. 3, бр. 3, Ниш 2005, стр. 25-35.
40. Кнежевић Сребрица, „Исхрана београдског становништва у прошлости“, *Годишњак града Београда*, књ. V, Београд 1958.
41. Koković Dragan, „Svakodnevni život kao predmet naučnog izučavanja“, *Polja: časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja*, god. 27, br. 270/271, Novi Sad 1981, str. 368-371.
42. [Koljanin Dragica](#), „U službi 'Novog poretka' - osnovno školstvo i udžbenici istorije u Srbiji (1941-1944)“, *Istraživanja*, br. 21, Novi Sad 2010.
43. Koljanin Milan, „"Rasna revolucija" na evropskom jugoistoku 1920-1941“, *Istorija 20. veka*, 2/2007, Beograd 2007.
44. Koljanin Milan, „Antisemitski stereotipi i propaganda u Srbiji 1941-1942. godine“, *Istorija 20. veka*, 1/2003, Beograd 2003.

45. Koljanin Milan, „Odnos srpske Crkve prema Jevrejima i "jevrejskom pitanju" (1918-1941)“, *Srpska teologija u dvadesetom veku*, Beograd 2007.
46. Koljanin Milan, „Represija kao sistem - Logori u okupiranoj Srbiji 1941-1945“, *Hereticus*, 1/2007, Beograd 2007.
47. Koljanin Milan, „Slika neprijatelja/saveznika u Srbiji 1941-1945: tradicija, ideologija, stereotipi“, *Srbija (Jugoslavija), 1945-2005: ideologije, pokreti, praksa*, Beograd 2006.
48. Koljanin Milan, „Srbija u nemačkom 'novom poretku' 1941-1942“, *Istorija 20. veka*, br. 1, Beograd 2011.
49. Koljanin Milan, „Srbija u nemačkom 'novom poretku' 1941-1942“, *Istorija 20. veka*, 1/2011, Beograd 2011.
50. Koljanin Milan, „Struktura i delovanje policije nacističke Nemačke u okupiranoj Srbiji 1941-1944“, *Istorija 20. veka*, br. 3, Beograd 2011.
51. Lammers Cornelis, „The Interorganizational Control of an Occupied Country“, *Administrative Science Quarterly*, 33/1988, Ithaca 1988.
52. [Madańczyk Czesław](#), „Nazistowska polityka w Polsce okupowanej“, *Kwartalnik Historyczny*, r. 70, z. 2, Warszawa 1963.
53. Manojlović Olga, „Koncentrični krugovi pamćenja : sećanja, tradicija i istorija“, *Tokovi istorije*, 1-2/1996, Beograd 1996.
54. Манојловић Олга, „Културни живот у Београду у време немачке окупације 1941-1944. у светлу писања београдске штампе“, *Годишњак за друштвену историју*, год. 1, св. 1, Београд 1994.
55. Манојловић Олга, „Смрт и сећање“, *Војноисторијски гласник*, 3/1996, Београд 1996.
56. Marković Peđa, „Teorija modernizacije i njena primena na međuratnu Jugoslaviju i Beograd“, *Srbija u modernizacijskim procesima XX veka*, Beograd 1994.
57. Marković Predrag, „Svakodnevni život Beograda na početku rata 1914. godine“, *Istorijski glasnik*, br. 1 (1986), Beograd 1986, str. 93-118.
58. Марковић Предраг, Марковић-Ђурчија Магдалена, „Југословенски и српски идентитет становника Београда у огледалу личних имена“, *Годишњак за друштвену историју*, 1/1999, Београд 1999.

59. Матић Милан, „Окупаторска и квислиншка штампа у Србији 1941-1944.“, *Лесковачки зборник*, 36/1996, Лесковац 1996.
60. Мићуновић Вукашин, „Бомбардовање Београда 6. Априла 1941. године“, *Годишњак града Београда*, књ. IV, Београд 1957.
61. Милић Миодраг, „Иза решетака бањичког логора“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.
62. Милићевић Наташа, „"Грађански орман за књиге" : културно наслеђе и обликовање новог идентитета српског друштва 1944-1950“, *Токови историје*, 3/2006, Београд 2006.
63. Милићевић Наташа, „О исхрани у окупираном Београду 1941-1944“, *Токови историје*, бр. 2, Београд 2012.
64. Милићевић Наташа, „Стварање нове традиције: празници и прославе у Србији 1944-1950“, *Токови историје*, 4/2007, Београд 2007.
65. Миликић Душан, „Београд под окупацијом у Првом светском рату“, *Годишњак града Београда*, књ. V, Београд 1958.
66. Милосављевић Горан, „Крагујевац 1941. године – живот под окупацијом од 6. априла до краја октобра“, *Шумадијски анали*, год. 4, бр. 4, Крагујевац 2008.
67. Миндеровић Чедомир, „За Београд, за слободу. Фрагменти партизанског дневника“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.
68. Мирјанић Благоје, „Белешке о Београду за време рата 1941. године“, *Годишњак града Београда*, књ. III, Београд 1956.
69. Mitrović Momčilo, „Beograd 1944-1950: neki aspekti društvenog života“, *Istorija 20. veka*, 1/2000, Beograd 2000, str. 91-99.
70. Mitrović Momčilo, „Narodni i državni neprijatelji u Srbiji posle Drugog svetskog rata“, *Dijalog povjesničara – istoričara*, knj. 6, Zagreb 2002, str. 249-266.
71. Митровић Момчило, „Београд 20. октобра 1944. године“, *Ослобођење Београда 1944: зборник радова* (уредник Александар Животић), Београд 2011, стр. 159-167.
72. Митровић Момчило, „Избеглиштво у Србији у XX веку“, *Зборник радова Десети конгрес историчара Југославије*, Београд 1998, стр. 259-265.

73. Митровић Момчило, „Прославе и славља у Србији 1945. године“, *Токови историје*, 3/2006, Београд 2006.
74. Несторовић Богдан, „Еволуција београдског стана“, *Годишњак града Београда*, књ. II, Београд 1955.
75. Nikolić Kosta, „Selo Srbije u ratu 1941-1944“, *Jugoslovenski istorijski časopis*, god. 33, br. 1/2, Beograd 2000.
76. Петровић Љубомир, „Југословенско друштво између два светска рата“, *Историја 20. века*, 2/2008, Београд 2008.
77. Петровић Ненад, „Град-Европа-демократија: три јахача апокалипсе“, *Нова српска политичка мисао*, XI, 1-4, Београд 2005.
78. Петровић Сања, „Други живот: европски утицаји на процес модернизације свакодневног живота Шапца између два светска рата“, *Годишњак за друштвену историју*, год. 9, св. 1/3, Београд 2002, стр. 123-145.
79. Radić Radmila, „Srpska pravoslavna crkva u Drugom svetskom ratu“, *Vojnoistorijski glasnik*, 1/1995, Beograd 1995.
80. Radisavljević-Ćiparizović Dragana, „Religija i svakodnevni život“, *Teme*, god. 29, br. 1/2, Niš 2005, str. 41-54.
81. Radojević Mira, „Srpska intelektualna i politička elita u emigraciji u Drugom svetskom ratu: (za i protiv Jugoslavije)“, [*Dijalog povjesničara – istoričara*, 5/2002](#), Zagreb 2002.
82. Radojević Mira, „Srpsko građanstvo između demokratije i komunizma 1945. godine“, [*Dijalog povjesničara – istoričara*, 6/2002](#), Zagreb 2002.
83. Radojević Mira, „Srpsko-češka saradnja tokom Drugog svetskog rata“, [*Od Morave do Morave: iz istorije češko-srpskih odnosa 2*, Novi Sad – Brno 2011](#).
84. Раденић Андрија, „Методи немачке и квислиншке страховладе у Београду 1941. године“, *Годишњак града Београда*, књ. VIII, Београд 1961.
85. Радојчић Милорад, „Живот у окупираном граду 1941-1944“, *Ваљево: 1941-1945: саопштења са научног скупа „Допринос ваљевског краја у борби против фашизма 1941-1945.“ одржаног 18 јуна 1995. у Ваљеву*, (ур. Бранковић Синиша), Ваљево 1996.

86. Ristović Milan, „Delovanje nemačke organizacije za zaštitu privrednih objekata ("Werkschutz") u Jugoslaviji 1940: (o jednom vidu delatnosti nemačke SD), *Vojno – istorijski glasnik*, 1/1986, Beograd 1986.
87. Ristović Milan, „In the government's service and in the shadow of the state: civil servant in the Serbian and Yugoslav social context in the 19th and 20th centuries“, *Kultur und beruf in Europa*, Stuttgart 2012.
88. Ristović Milan, „Jugoistočna Evropa kao dopunski izvor radne snage nemačke ratne privrede u Drugom svetskom ratu“, *Vojno – istorijski glasnik*, 2/1991, Beograd 1991.
89. Ristović Milan, „Kolaboracija u Srbiji u II svetskom ratu : istoriografski i (ili) politički problem“, *Religija, društvo i politika: kontroverzna tumačenja i približavanja* (urednik Thomas Bremer), Bonn 2002.
90. Ristović Milan, „Nemecke banky a jihovihodni Evropa 1940-1945“, *Slovanský přehled*, 4/1994, Praha 1994.
91. Ristović Milan, „Pljačka umetničkog i kulturnog blaga Srbije u Drugom svetskom ratu i problemi njegove restitucije“, *Istorija 20. veka*, 1/2001, Beograd 2001.
92. Ristović Milan, „Pokušaj konstruisanja "nove tradicije" i "nacionalni mit": Milan Nedić i "Vlada nacionalnog spasa" 1941-1944. godine“, *Nacije, države i dijaspora na prostoru bivše Jugoslavije = Nations, states and diasporas of the former Yugoslavia: [the shared history]*, ur. Darko Gavrilović, Novi Sad 2010.
93. Ristović Milan, „Rat i razaranje društva u Srbiji 1941-1945. godine: skica za jednu društvenu istoriju“, *Dijalog povjesničara – istoričara*, 3/2001, Zagreb 2001.
94. Ristović Milan, „Rural 'anti-utopia' in the ideology of Serbian collaborationists in the Second world war“, *European review of history*, vol. 5, iss. 2, Abingdon 2008.
95. Ристовић Милан, „Изопачени град у идеологији српских колаборациониста 1941-1945“, *Нова српска политичка мисао*, vol. IX, no. 1-4, Београд 2005.
96. Ристовић Милан, „Нацистичка доминација у источној и југоисточној Европи 1939-1945: окупација, анексија, савезнички систем“, *Настава и историја*, год. 5, бр. 7, Нови Сад 2007.
97. Ристовић Милан, „Положај жена у идеолошко – пропагандном речнику колаборационистичког режима у Србији у Другом светском рату“, *Токови историје*, 3/2009, Београд 2009.

98. Ристовић Милан, „Социјална структура Југославије – једна анализа британског Foreign Office Research Department-а с краја 1944. године“, *Годишњак за друштвену историју*, 1/1995, Београд 1995.
99. Savković Miroslav, „Cenzura kinematografije u Srbiji 1941-1944“, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti*, 1/1997, Beograd 1997.
100. Selinić Slobodan, Bondžić Dragomir, „*Prećutna rehabilitacija* - vraćanje na Beogradski Univerzitet nastavnika uklonjenih odlukom Suda časti posle Drugog svetskog rata“, *Desničini susreti 2009* (Zbornik radova), Zagreb 2011.
101. Селинић Слободан, „Живот у социјалистичком Београду 1945-1970“, *Антропологија: зборник радова Одељења друштвених наука Истраживачког центра Петница*, Ваљево 2007, стр. 281-289.
102. Spasić Ivana, „Svakodnevno i političko : kontrapunkt, otpor ili temelj?“, *Političke perspektive*, god. 2, br. 1, Beograd 2012, str. 73-91.
103. Стефановић Младен, „Учвршћивање веза немачких сарадника и њихов слом маја 1945. године“, *Југословенски историјски часопис*, 1-2/1998, Београд 1998.
104. Stojanović Dubravka, „Politička kultura i modernizacija u Srbiji početkom 20. veka“, [*Dijalog povjesničara – istoričara*, 3/2001](#), Zagreb 2001.
105. Stojanović Dubravka, „Rural against urban: anti-urban discourse and ideology in early twentieth century Serbia“, *Ethnologia Balkanica*, vol. 9, Sofia – New York 2005.
106. Стојановић Александар, „Историја и историографија у Српском цивилном/културном плану“, *Токови историје*, бр. 2, Београд 2012.
107. Стојановић Александар, „Српски цивилни/културни план: генеза и прилог проучавању“, *Историја 20. века*, бр. 1, Београд 2012.
108. Шер Тамара, „О Швабама и комитацијама: друштвена структура и живот у окупираном Београду (1915-1918)“, *Војноисторијски гласник*, бр. 2, Београд 2009.
109. Шкодрић Љубинка, „Однос немачког окупатора према домаћим сарадницима у Србији 1941-1944“, *Зборник радова Ослобођење Београда 1944. године*, Београд 2010.

110. Шкодрић Љубинка, „Утицај окупационих власти на ревизију наставних програма и уџбеника у Србији 1941-1944: прилог друштваној историји рата“, *Војноисторијски гласник*, бр. 1, Београд 2009.
111. Škodrić Ljubinka, „Verska nastava u okupiranoj Srbiji 1941-1944“, *Srpska teologija u dvadesetom veku: istraživački problemi i rezultati, zbornik radova naučnog skupa*, Београд 2007.
112. Шакота Слободан, „Београдска средњошколска омладина у годинама пред Други светски рат“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.
113. Veg Šandor, „Sistem nemačke okupacione vlasti u Banatu: 1941-1944“, *Zbornik za društvene nauke*, br. 35, Novi Sad 1963.
114. Vučetić Radina, „Muzej kneza Pavla - izlazak Beograda na evropsku kulturnu scenu“, *Tokovi istorije*, 1-2/2004, Београд 2004.
115. Vukelić Petar, „Okupaciona vlast i sistem nacionalne diskriminacije u Sremu za vreme „Независне државе Хрватске“, *Zbornik za društvene nauke*, br. 35, Novi Sad 1963.
116. Vuletić Dean, „Drugovi po oružju: homoseksualnost, istoriografija i Drugi svetski rat“, *Reč*, br. 67.13, Београд 2002.
117. Вујичић Гојко, „Немачка окупација југословенских територија 1941-1945“, *Војноисторијски гласник*, год. 43, бр. 1/3, Београд 1992.
118. Вујошевић Жарко, „Kunst – und Denkmalschutz у окупираном Београду“, *Наслеђе*, бр. 4, Београд 2002.
119. Вуксановић Новка, „Жене Београда у немачком концентрационом логору Аушвицу“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.
120. Вуксановић Новка, „Логор на Бањици“, *Годишњак града Београда*, књ. IV, Београд 1957.
121. Зец Дејан, „Оаза нормалности или тужна слика стварности? Фудбал у окупираној Србији (1941-1944)“, *Годишњак за друштвену историју*, св. 3, Београд 2011.
122. Зоркић Сретеније, „Терор у Београду за време непријатељске окупације“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд 1959.

123. Жарковић Ненад, „Пролазни логор Топовске шупе“, *Наслеђе*, бр. 10, Београд 2009.

МОНОГРАФИЈЕ:

1. Алексић Весна, *Туризам у Београду: грађа за хронику, 1840-1940*, Београд 2006.
2. Алексић Драган, *Привреда Србије у Другом светском рату*, Београд 2002.
3. Аријес Филип, Диби Жорж (пр.), *Историја приватног живота: од Првог светског рата до наших дана*, Београд 2004.
4. Атанацковић Жарко, *Земун и околина у рату и револуцији*, Београд 1962.
5. Атанацковић Жарко, *Срем у Народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији*, Београд 1968.
6. Beevor Antony, *The Second World War*, London 2012.
7. Bennett Andy, *Culture and Everyday Life*, London – New Delhi 2005.
8. Bennett Tony, Watson Diane (ed.), *Understanding Everyday Life*, Oxford – Cambridge 2002.
9. Bjelajac S. Mile, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918-1941*, Београд 2004.
10. Богдановић Радомир (ур.), *Београд у рату и револуцији: 1941-1945, I-II*, Београд 1984.
11. Bondžić Dragomir, *Beogradski Univerzitet 1944-1952*, Београд 2004.
12. Borković Milan, *Kontrarevolucija u Srbiji: Kvislinška uprava 1941-1944, I-II*, Београд 1979.
13. Борковић Милан, *Милан Недић*, Загреб 1985.
14. Божовић Бранислав, *Београд под комесарском управом 1941*, Београд 1998.
15. Божовић Бранислав, *Специјална полиција у Београду: 1941-1944*, Београд 2003.
16. Божовић Бранислав, Стефановић Младен, Милан Аћимовић, Драги Јовановић, *Димитрије Љотић*, Загреб 1985.
17. Божовић Бранислав, *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд 2012.
18. Божовић Бранислав, *Управа и управници града Београда 1830-1944*, Београд 2011.

19. Чалић, Мари-Жанин, *Социјална историја Србије 1815-1941 : успорени напредак у индустријализацији*, Београд 2004.
20. Ćirić Darko, Stanić Biljana, Tomić Vladimir, *Vreme ulice: politika na javnim prostorima Beograda u XX veku*, Београд 2008.
21. Чубриловић Васа (ур.), *Историја Београда I-III*, Београд 1974.
22. Ćulinović Ferdo, *Jugoslavija između dva rata I-II*, Zagreb 1961.
23. Day Graham, *Community and Everyday Life*, London – New York 2006.
24. Димић Љубодраг, *Историја српске државности III*, Нови Сад 2001.
25. Димић Љубодраг, Јовановић Мирослав, Стојановић Дубравка, *Србија 1804-2004: три виђења или позив на дијалог*, Београд 2005.
26. Димић Љубодраг, *Културна политика Краљевине Југославије, I-III*, Београд 1996.
27. Димитријевић Бојан, *Војска Недићеве Србије*, Београд 2011.
28. Doherty Martin, *Nazi Wireless Propaganda*, Edinburgh 2000.
29. *Drugi svjetski rat I-III*, Zagreb 1980.
30. Дурковић Јакшић Љубомир, *Библиотека града Београда 1928-1945*, Београд 1995.
31. Ђорђевић Бојан, *Летопис културног живота Србије под окупацијом: 1941-1944*, Београд – Нови Сад 2001.
32. Ђорђевић Бојан, *Српска култура под окупацијом*, Београд 2008.
33. Ђорђевић Драгослав, *На раскрсници: прилози за српску историју Другог светског рата*, Горњи Милановац 1991.
34. Ђуретић Веселин, *Савезници и југословенска ратна драма I-II*, Београд 1985.
35. Edensor Tim, *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*, Oxford – New York 2002.
36. Epstein Catherine, *Model Nazi – Arthur Greiser and the Occupation of Western Poland*, Oxford – New York 2010.
37. Gardiner Michael, *Critiques of Everyday Life*, New York – London 2000.
38. Gašić Ranka, *Beograd u hodu ka Evropi: kulturni uticaji Britanije i Nemačke na beogradsku elitu 1918-1941*, Београд 2005.

39. Gildea Robert, Wieviorka Olivier, Warring Anette (ed.), *Surviving Hitler and Mussolini - Daily Life in Occupied Europe*, Oxford – New York 2006.
40. Goffman Erving, *The Presentation of Self in Everyday Life*, London 1969.
41. Goldstein Ivo, *Zagreb 1941-1945*, Zagreb 2011.
42. Голубовић Видоје, *Механе и кафане старог Београда*, Београд 2007.
43. Grunberger Richard, *The 12-Year Reich: A Social History of Nazi Germany 1933-1945*, Holt, Reinhart and Winston, 1971.
44. Heler Agneš, *Svakodnevni život*, Beograd 1978.
45. Highmore Ben, *Everyday Life and Cultural Theory: an Introduction*, London - New York 2002.
46. Highmore Ben, *Ordinary Lives – Studies in the Everyday*, London – New York 2011.
47. Hobsbaum Erik, *Doba ekstrema-Istorija kratkog dvadesetog veka 1914-1991*, Beograd 2004.
48. Jackson Jullian, *France: The Dark Years 1940-1944*, Oxford 2003.
49. Janjetović Zoran, *U skladu sa nastalom potrebom... prinudni rad u okupiranoj Srbiji 1941-1944*, Beograd 2012.
50. Јокић Мирослав, *Историја радиофоније у три епохе. Друга епоха: директни преноси (1906-1948)*, Београд 2004.
51. Jovanović Miroslav, Kaser Karl, Naumović Slobodan (ed.), *Between the archives and the field: a dialogue on historical anthropology of the Balkans*, Beograd - Graz 1999.
52. Јовановић Жарко, *Ваљево под окупацијом 1941-1944*, Београд 2001.
53. Jović Aleksandra, *Uticaј radiја na formiranje јavnog mnjenja: Radio Beograd od 1929-1941. godine*, diplomski rad u rukopisu, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012.
54. Kallis Aristotle, *Nazi Propaganda and the Second World War*, Houndmills – New York 2005.
55. Kalvokarezi Piter, Vint Gaj, *Totalni rat*, Beograd 1987.
56. Кандић Љубица, *Историја Правног факултета у Београду 1941-1945*, Београд 2005.
57. Kaser Karl, *Porodica i srodstvo na Balkanu. Analiza јedne kulture koja nestaje*, Beograd 2002.

58. Керкез Слободан, *Друштво Србије у Другом светском рату 1941-1945*, Ниш 2004.
59. Керкез Слободан, *Образовно-културне прилике у Недићевој Србији*, Ниш 2009.
60. Klemann Hein, Kudryashov Sergei, *Occupied economies: an economic history of Nazi-occupied Europe, 1939-1945*, London – New York 2012.
61. Кољанин Милан, *Јевреји и антисемитизам у Краљевини Југославији: 1918-1941*, Београд 2008.
62. Костић Миливоје, *Успон Београда: послови и дани трговаца, привредника и банкара у Београду XIX и XX века*, Београд 1994.
63. Краков Станислав, *Генерал Милан Недић I-II*, Београд 2008.
64. Kreso Muharem, *Njemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941-1944*, Beograd 1979.
65. Krizman Bogdan, *Hitlerov "Plan 25" protiv Jugoslavije*, Zagreb 1953.
66. Kuljić Todor, *Fašizam*, Beograd 1987.
67. Laub Thomas, *After the Fall: German Policy in Occupied France : 1940-1944*, Oxford 2010.
68. Lefebvre Henri, *Everyday Life in the Modern World*, New York 1971.
69. Lefebvre Henri, *Kritika svakidašnjeg života*, Zagreb 1988.
70. Lloyd Christopher, *Collaboration and Resistance in Occupied France*, Houndmills – New York 2003.
71. Longhurst Brian, *Cultural Change and Ordinary Life*, Maidenhead – New York 2007.
72. Luthar Breda, Pušnik Maruša (ed.), *Remembering Utopia : the culture of everyday life in socialist Yugoslavia*, Washington 2010.
73. Manošek Valter, *Holokaust u Srbiji. Vojna okupaciona politika i uništavanje Jevreja 1941-1942*, Beograd 2007.
74. Marković Predrag, *Trajnost i promena: društvena istorija socijalističke i postsocijalističke svakodnevice u Jugoslaviji i Srbiji*, Beograd 2012.
75. [Maršálek Pavel](#), *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích: 1939-1945*, Praha 2002.
76. Мајданац Боро, *Позориште у окупираној Србији*, Београд 2011.
77. Марковић Василије, *Театри окупиране престонице*, Београд 1998.

78. Maze Kaspar, *Bezgranična zabava: uspon masovne kulture: 1850-1970*, Beograd 2008.
79. Mazower Mark, *Dark Continent: Europe's Twentieth Century*, London 1999.
80. Mazower Mark, *Hitler's Empire – Nazi rule in occupied Europe*, London 2009.
81. Mazower Mark, *Inside Hitler's Greece: the experience of occupation, 1941-44*, New Haven 1993.
82. Миленковић Милица, Миленковић Тома, *Запошљавање у Србији I - Од зачетака до ослобођења земље 1944. године*, Београд 2002.
83. Милићевић Наташа, *Југословенска власт и српско грађанство 1944-1950*, Београд 2009.
84. Miller Toby, MacHoul Alec, *Popular culture and everyday life*, London - New Delhi 1998.
85. Milosavljević Olivera, *Potisnuta istina: Kolaboracija u Srbiji 1941-1944*, Beograd 2006.
86. Milosavljević Olivera, *Savremenici fašizma 1. Percepcija fašizma u beogradskoj javnosti: 1934-1941*, Beograd 2010.
87. Milosavljević Olivera, *Savremenici fašizma 2. Jugoslavija u okruženju 1933-1941*, Beograd 2010.
88. Mirković Mijo, *Ekonomska historija Jugoslavije*, Zagreb 1968.
89. Митровић Момчило, *Изгубљене илузије: прилози за друштвену историју Србије 1944-1952*, Београд 1997.
90. Митровић Момчило, *Српска национална част пред законом 1945*, Београд 2007.
91. Младеновић Божица, *Град у аустроуграској окупационој зони у Србији од 1916. до 1918. године*, Београд 2000.
92. Младеновић Божица, *Породица у Србији у Првом светском рату*, Београд 2006.
93. Moran Džo, *Čitanje svakodnevice: svakodnevica i njena značenja*, Beograd 2011.
94. Mosse George, *Nazi Culture: Intellectual, Cultural and Social Life in the Third Reich*, New York 1968.
95. *Немачка обавештајна служба*, IV, Београд 1959.
96. Nenezić Zoran, *Masoni u Jugoslaviji: (1764-1980): pregled istorije slobodnog zidarstva u Jugoslaviji: prilozi i građa*, Beograd 1988.

97. Николић Коста, *Историја Равногорског покрета I-III*, Београд 1999.
98. Николић Коста, *Немачки ратни плакат у Србији 1941- 1944*, Београд 2001.
99. Николић Коста, *Страх и нада у Србији 1941-1944. године: свакодневни живот под окупацијом*, Београд 2002.
100. O'Brien Mary-Elizabeth, *Nazi Cinema as Enchantment – The Politics of Entertainment in the Third Reich*, Woodbridge – Rochester 2004.
101. Павловић К. Стеван, *Хитлеров нови антипоредак – Други светски рат у Југославији*, Београд 2009.
102. Павловић К. Стеван, *Историја Балкана 1804-1945*, друго издање, Београд 2004.
103. Парезанин Ратко, *Други светски рат и Димитрије В. Љотић*, Београд 2001.
104. Pawluch Dorothy, Shaffir William, Miall Charlene (ed.), *Doing Ethnography: Studying Everyday Life*, Toronto 2005.
105. Petranović Branko, *Istorija Jugoslavije 1918-1988, I-III*, Beograd 1988.
106. Petranović Branko, *Revolucija i kontrarevolucija u Jugoslaviji (1941-1945)*, Beograd 1983.
107. Petranović Branko, *Srbija u Drugom svetskom ratu (1939-1945)*, Beograd 1992.
108. Попов Чедомир, *Од Версаја до Данцига*, Београд 1995.
109. Поповић Ljiljana (ur.), *Okupacija, rat i radne akcije u crtežima Majde Kurnik : 25. XI - 8. XII 1985, katalog sa izložbe*, Beograd 1985.
110. Поповић Nikola, *Jugoslovensko - sovjetski odnosi u drugom svetskom ratu (1941-1945)*, Beograd 1988.
111. Поповић Nikola, *Koreni kolaboracije*, Beograd 1991.
112. Радић Радмила, *Живот у временима: патријарх Гаврило Дожич: 1881-1950*, Београд 2012.
113. Ристовић Милан (пр.), *Приватни живот код Срба у двадесетом веку*, Београд 2007.
114. Ристовић Милан, *У потрази за уточиштем: југословенски Јевреји у бекству од холокауста 1941-1945*, Београд 1998.
115. Ristović Milan, *Nemački „Novi poredak“ i jugoistočna Evropa 1940/41-1944/45 - planovi o budućnosti i praksa*, Beograd 1991.

116. Ristović Milan, *Obični ljudi: prilozi za istoriju*, Beograd 1999.
117. Rutz Reiner, "Signal". *Eine deutsche Auslandsillustrierte als Propagandainstrument im Zweiten Weltkrieg*, Essen 2007.
118. Savković Miroslav, *Kinematografija u Srbiji tokom Drugog svetskog rata: 1941-1945*, Beograd 1994.
119. Schlarp Karl-Heinz, *Wirtschaft und Besatzung in Serbien 1941-1944: Ein Beitrag zur nationalsozialistischen Wirtschaftspolitik in Südosteuropa*, Stuttgart 1986.
120. Scott Susie, *Making Sense of Everyday Life*, Cambridge – Malden 2009.
121. Слијепчевић Ђоко, *Југославија уочи и за време Другог светског рата*, Минхен 1970.
122. Spasić Ivana, *Sociologije svakodnevnog života*, Beograd 2004.
123. Spotts Frederic, *The Shameful Peace: How French Artists & Intellectuals Survived the Nazi Occupation*, New Haven 2008.
124. Stearns Peter (ur.), *Encyclopedia of European social history: from 1350 to 2000*, Vol. 1-6, New York 2001.
125. Stefanović Mladen, *Zbor Dimitrija Ljotića*, Beograd 1984.
126. Stenton Michael, *Radio London and Resistance in Occupied Europe*, Oxford – New York 2000.
127. Стојановић Дубравка, *Србија и демократија: 1903-1914: историјска студија о „златном добу српске демократије“*, Београд 2003.
128. Стојковић Живан, Ракић Хранислав, Илић Никола, *Окупација у лесковачком крају: 1941-1944*, Лесковац 1994.
129. Столић Ана, Макуљевић Ненад (пр.), *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку: од краја осамнаестог века до Првог светског рата*, Београд 2006.
130. Sulima Roh, *Antropologija svakodnevice*, Beograd 2005.
131. Шкодрић Љубинка, *Министарство просвете и вера у Србији 1941-1944*, Београд 2009.
132. Terzić Velimir, *Slom kraljevine Jugoslavije 1941: uzroci i posledice poraza I-II*, Ljubljana-Beograd-Titograd 1984.

133. Тимофејев Алексеј, *Руси и Други светски рат у Југославији: утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941-1945*, Београд 2011.
134. Tomašević Jozo, *Rat i revolucija u Jugoslaviji: 1941-1945: okupacija i kolaboracija*, Zagreb 2010.
135. Tomić Marina, *Privatni život u gradovima Srbije u dvadesetom veku*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Beograd, 2012.
136. Tomić-Koludrović Inga, Leburic Anči, *Sociologija životnog stila : prema novoj metodološkoj strategiji*, Zagreb 2002.
137. Vanderstoep Scott, Johnstone Deirdre, *Research Methods for Everyday Life*, San Francisco 2009.
138. Васиљевић Милосав, *Диригована привреда*, Београд 1943.
139. Васиљевић Милосав, *Човек и заједница: основи савремене социологије*, Београд 1944.
140. Vražalić Ešref, *Okupacioni sistemi u Jugoslaviji u svjetlu međunarodnog prava: (sa osvrtom na napad i okupaciju 1941. godine, i na legalnost NOB-a)*, Sarajevo 1966.
141. Vučetić Radina, *Evropa na Kalemegdanu: "Cvijeta Zuzorić" i kulturni život Beograda 1918-1941*, Beograd 2003.
142. Warmbrunn Werner, *The Dutch under the German occupation 1940-1945*, Stanford 1963.
143. Warmbrunn Werner, *The German occupation of Belgium 1940-1944*, New York 1993.
144. Weinberg Gerhard, *A world at arms. A global history of World War II*, Cambridge 1994.
145. *Život u NDH: fotomonografija*, Zagreb 2010.
146. Жорж Бранислав, *Завод у Смедеревској Паланци: острво спаса или робијашница*, Београд 2006.
147. Зундахузен Холм, *Историја Србије од 19. до 21. века*, Београд 2009.

Реферат о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију

Дејан Зеџ, М.А.

Свакодневни живот у окупираном Београду (1941-1944)

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Дејан Зеџ (Загреб, 1983) је, после завршене основне и школе и гимназије у Београду, с успехом окончао студије историје на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Дипломирао је на Катедри за општу савремену историју са дипломским радом „Ескалација Кипарске кризе 1974. године у београдској штампи“, са оценом 10. Просек на студијама био је 9,11. На истој катедри уписао је мастер студије, које је са просечном оценом 10 завршио после прве школске године. Тада је показао велики таленат за научна истраживања, леп стил писања, способност синтетизовања стечених знања и примену теоријских поставки. Његов мастер рад носио је наслов „Фудбал у окупираној Србији (1941-1944), што је значило примену интердисциплинарних метода, јер се ради о области која повезује историју, антропологију, историју спорта, историју свакодневног живота и друштвену историју, што је захтевало стицање посебних теоријских и методолошких знања. Захваљујући опсежним истраживањима предузетим за израду мастер рада, Дејан Зеџ је од прикупљеног материјала успео да објави два научна чланка („Оаза нормалности или тужна слика стварности? Фудбал у окупираној Србији 1941-1944, *Годишњак за друштвену историју Србије*, св.3, Београд 2012, с. 49-70; „The origin of Soccer in Serbia”, *Serbian Studies: Journal of North American Society for Serbian Studies*, 24, Bloomington, IN, 137-159). Учествовао је на три међународна научна скупа, у немачкој, Румунији и Србији.

Цивилно служење војног рока провео је у Архиву Србије, где је обављао и многе послове из домена архивистике. У школској 2010-2011. години волонтирао је на Филозофском факултету као сарадник у настави, где је помагао у организацији наставе на предметима Свет у савременом добу, 2 и Друштвена историја САД. Од фебруара 2011. године запослен је као истраживач приправник у Институту за новију историју Србије на пројекту „Традиција и трансформација. Историјско наслеђе и национални идентитети у Србији у 20. веку (бр. 47019), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије. Докторске студије уписао је 2011. године, где је положио све предвиђене испите са просечном оценом 10.

Највећи допринос Дејана Зеџа српској историографији је његов мастер рад посвећен фудбалу у окупираној Србији током Другог светског рата. У том раду он

је на методолошки нов начин приступио историји Другог светског рата, отварајући занимљива и важна питања. Посебан значај лежи у постављању рада у оквир методологије историје свакодневице, која је релативно нова у нашој историографији и која осветљава то раздобље из нове перспективе. Веома је важно и то што се Дејан Зец специјализовао тим радом и за историју спорта, која је важна дисциплина модерне историографије и која отвара српску историографију према савременим научним токовима у свету. Управо је та чињеница омогућила Дејану Зецу да добије позиве на међународне скупове и објави радове у страним зборницима, што је важан допринос српској науци. Захваљујући знањима стеченим током рада на мастеру, Зец је наставио да се бави за докторат истим периодом, али у ширем контексту укупности свакодневног живота. Такав рад захтева многа допунска знања и залажење у суседне друштвене науке, па се може рећи да се ради о интердисциплинарној студији нарочитог значаја.

2. Предмет и циљ дисертације:

(Показати да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој науке, њену примену, односно развој научне мисли уопште)

Други светски рат био је кључно митско место социјалистичких власти СФРЈ. Стотине, па и хиљаде научних радова написани су о том раздобљу, али је у њима, на првом месту, пажња била посвећена војној и политичкој историји, посебно улози Комунистичке партије Југославије. После распада Југославије, тема Другог светског рата је брзо ишчезла из научних радова историчара, заморених и засићених тим раздобљем. Мањи број научних радова који су се током последње две деценије бавили Другим светским ратом био је посвећен поново војним и политичким темама, и то углавном са ревизионистичких позиција које су тежиле да промене слику тог периода у нашој јавности.

После периода „научног замора“ од тема које се односе на историју Другог светског рата, тај се период историје поново враћа у фокус историчара најмлађе генерације. Посебно је важно што се сад та тема враћа са методолошки иновативних позиција, као што је то случај са радом и темом доктората Дејана Зеца. Потребно је нагласити да је друштвена историја Другог светског рата, изузев у два рада, у потпуности остала необрађена. И, посебно, важно је истаћи да је тема свакодневног живота у томе периоду у окупираној Србији остала скоро потпуно неотворена у досадашњим истраживањима.

Најважнији циљ овог истраживања је да, као што аутор каже „анализом адекватних историјских извора и консултовањем релевантне историографске литературе, утврди и објасни у целини и у својој сложеној међусобној повезаности феномене који су били карактеристични за свакодневни живот просечног Београђанина“. У обзир ће бити узети услови живота, последице бомбардовања, депопулација града, скоро потпуни нестанак јеврејске и ромске заједнице, привредни и политички контекст, као и културни живот

грађана Београда. Биће примењен и компартивни метод, па ће услови живота у Београду бити поређени са условима у другим окупираним градовима Европе.

Тема „Свакодневни живот у окупираном Београду 1941-1944“ од великог је научног значаја, јер до сада није истраживана и због тога што ће нам показати непознате димензије историје Другог светског рата на тлу Србије и Југославије.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације:

После Предговора и Увода у којима ће аутор читаоце упознати са методолошким претпоставкама и изворима и литературом на којима је рад заснован, као и са ширим историјским контекстом Другог светског рата, Дејан Зеџ планира да своју докторску тезу подели на четири велике целине.

У првом делу, *Београд на почетку рата* аутор ће приказати живот у разрушеном граду и током успостављања нових, окупационих власти (потпоглавља: Бомбардовање, Априлски рат и улазак немачких трупа у град; успостављање окупацион управе; Ратна разарања и страдање становништва града; антијеврејске мере окупационе управе; Граница на Сави и Дунаву). Наредни део (*Комуналне службе, привреда и снабдевање*) приказаће процес санирања ратне штете, као и функционисања градских служби и организацији Управе града Београда (потпоглавља: Стамбени проблем; Снабдевање струјом; Црна берза и шверц; Саобраћај и ограничење слободе кретања; Привреда Београда у условима окупације; Домаћи органи управе). Трећи део биће посвећен *Јавном животу*, оном животу који се дешавао у јавним просторима - од угоститељских објеката до позоришта (потпоглавља: Информисање: штампа, радио и пропаганда; Културни живот: позоришта, биоскопи, музеји и остале установе културе; образовање; верски живот; кафане, ресторани и јавна окупљања; спорт у окупираном Београду). Следећи део биће посвећен приватном животу, који ће имати два дела, посвећена борби за преживљавање и личним перцепцијама грађана (потпоглавља: Глад и намештина; лична и правна несигурност; Болест, лечење, смрт; Живот у страху од репресије; Размишљање о слободи). У последњем делу биће дата закључна разматрања.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

У раду се полази од тога да је почетак Другог светског рата веома утицао на живот Београђана, посебно у привредним делатностима због тесних веза Југославије и Немачке пре рата. То се посебно може рећи за почетак тог рата на тлу Југославије, које и започело априлским бомбардовањем Београда које је донело хиљаде жртава и уништење градске инфраструктуре. На живот у Београду такође су се веома одразиле демографске промене које је град доживео, како због људских губитака, тако и због велике имиграције српских избеглица из других, окупираних делова Југославије. Одсеченост од војвођанског залежа тако је веома много утицала на живот у граду, пре свега на исхрану становништва. Културни живот у граду постао је важно поље окупационе пропаганде и кључни циљ му је било окретање ка лакој забави и разоноди. Упркос свему, град је стално показивао одлучност да живот, макар привидно настави.

5. Методе које ће се у истраживању применити:

У истраживању ће бити примењени методи историографског истраживања, друштвене историје и историје свакодневног живота. Поред тога, биће примењене методе компаративне историје, усмене историје и микроисторије који ће омогућити да се стање у Београду упореди са другим окупираним градовима Европе, и то пре свега кроз анализу живота „малих људи“ и њихових свакодневних потреба у условима скучених могућности. Користиће се и методи суседних научних дисциплина, као што су антропологија, социологија и социјална психологија, јер тема свакодневног живота захтева интердисциплинарни приступ.

За рад на овој теми биће коришћени архивски материјали из Архива Београда, Архива Србије и Архива Југославије. Поред тога од помоћи ће бити и фондови из Архива САНУ, Историјског архива у Нишу, Рукописног одељења Библиотеке Матице српске, Архива Светог архијерејског синода СПЦ. Уз то биће коришћена и окупациона штампа која даје драгоцене податке о пропаганди тог времена. Биће коришћени и мемоарски, аутобиографски и дневнички записи појединца из тог времена, који ће помоћи да се схвати лична перцепција окупације.

6. Очекивани резултати и научни допринос:

Најважнији научни допринос докторске тезе Дејана Зеца „Свакодневни живот у окупираном Београду 1941-1944“ биће у томе што та тема до сада није рађена у нашој науци. Истраживањем такве теме долази се и до ширих сазнања из области друштвене историје и њиховог повезивања са суседним дисциплинама друштвених наука. Оваква истраживања помажу у разумевању укупне социјалне динамике, посебно у урбаним срединама. Такве теме важне су и са становишта данашње политике која се, поново, у значајној мери враћа периоду Другог светског рата, како кроз поступке рахабилитације појединих личности, тако и кроз поступке реституције. Ти поступци уводе велике контроверзе у нашу јавност и стварају узнемирење, па би једно научно утемељено истраживање могло да реши многе недоумице. Овакви научни радови значили би улазак тема из Другог светског рата у научне оквире, што је веома важно за развијање и сазревање историјске свести у друштву.

7. Закључак:

С обзиром на научни таленат који је Дејан Зец исказао у свом дипломском и мастер раду, као и у објављеним научним чланцима верујемо да ће он с успехом окончати истраживања потребна за завршетак докторске тезе. Својим досадашњим радом Дејан Зец је показао изражену способност за бављење науком, због чега верујемо у висок квалитет његовог доктората.

Тема «Свакодневни живот у окупираном Београду 1941-1944» веома је значајна за нашу историографију јер враћа Други светски рат у фокус историчара, отварајући истовремено сасвим нова питања која се односе на тај период наше историје. Историја свакодневице одговара на питања о животу «обичних људи», њихових страхова и нада, начина преживљавања и разумевања стварности у којој су живели.

Због свега тога подржавамо даљи рад Дејана Зеца, М.А и израду теме «Свакодневни живот у окупираном Београду 1941-1944».

Потписи чланова комисије

Проф. др Милан Ристовић, Филозофски факултет, Београд

др Миле Бјелајац, научни саветник,
Институт за новију историју Србије

др Алексеј Тимофејев, наручни сарадник
Институт за новију историју Србије

Проф. др Дубравка Стојановић, Филозофски факултет, Београд
(ментор и писац реферата)

